

Pamučna industrija Duga Resa, poduzeće za proizvodnju tekstila i odjeće u Dugoj Resi*

Pamučna industrija nekad je bila okosnica gospodarskog, ali i kulturnog i sportskog života, koje je preobrazilo Dugu Resu u planski izgrađen "vrtni" grad.

Godine 1884. bečki veletrgovac Josef Jerusalem kupuje mlin na Mrežnici u Dugoj Resi, a već iduće godine s ortacima osniva *Kraljevsku zemaljsku ovlašćenu predionicu i tkaonicu u Duga Resi*, koja 1886. postaje dioničko društvo. Okolnosti koje su uvjetovale osnivanje tvornice bile su dobra željeznička veza s riječkom lukom kao i prometna veza s unutrašnjošću te mogućnost korištenja jeftine radne snage uz dovoljnu količinu vode potrebne za tehnološki proces.

Proizvodnja je u početku bila promišljena tako da zadovolji seosko stanovništvo koje traži razmjerno grube materijale (istovrsne potrebe postojale su na jugoistoku Europe i u Turskoj), pa su se proizvodile uglavnom sirova, bijeljena i obojena pređa. 1930-ih preraduje američki, egipatski i istočno-indijski pamuk u čitavu paletu grubljih i finijih proizvoda.

To poduzeće je do 1930. preobrazilo Dugu Resu u planski izgrađen "vrtni" grad s radničkim kolonijama *Kasar* (uz ulicu usporednu s cestom *Josefinom*) i *Insel* (otočić u M.). Nastanjen je većinom lokalnim stanovništvom, koje se usporedno odgaja za rad u industriji i za gradski život. Godine 1934. od ukupno 2300 zaposlenih njih 800 (zajedno s članovima obitelji 1600) besplatno stanuje u uzornim radničkim stanovima, a na raspolaganju su im trgovina, škola i bolnica. Višem tehnološkom i administrativnom osoblju namijenjeni su "kasino" i činovnički dom, a najelitnije stanovanje je u "ljetnikovačkoj" zoni. U upravnom i nadzornom odboru sjede pripadnici političke i gospodarske elite. Naravno, zabilježena su i brojna negodovanja radnika (zapošljavani su i 14-godišnjaci) koji se žale na potplaćenost, a u tvornici provode dvanaestosatni radni dan. Prvi štrajk zabilježen je već 1889. godine.

Za potrebe turbinskog pogona reguliran je i tijek M. (armirano-betonski slap). Godine 1886. 5000 vretena i 60 razboja po-

PAMUČNA INDUSTRIJA DUGA RESA

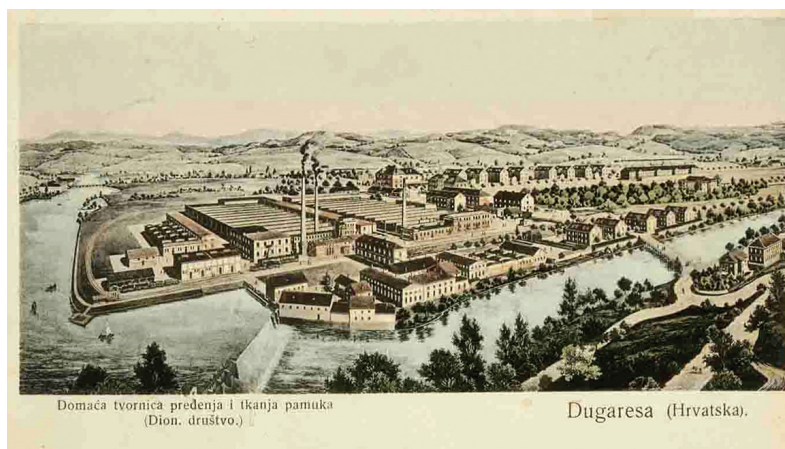
gone dvije vodene turbine (uskoro i jedna parna). Potrebnu pogonsku snagu davale su dvije vodene turbine, svaka po 150 KS (110,25 kW). Godine 1889. predionica je uništena u požaru, a nova je otvorena potkraj 1890. s više od 12 000 vretena. Tijekom razvoja tvornica je uspjela postići kvalitetu zbog koje su njezini proizvodi postali poznati u zemlji i inozemstvu, o čemu svjedoče odlikovanja dobivena na izložbi u Budimpešti 1896. i Parizu 1900. Vodeće poduzeće iz Beča, Jerusalem je 1896. sjedište formalno prenio u Budimpeštu te ga preimenovala u "Domaća tvornica predenja i tkanja pamuka Duga Resa d. d.", prepustivši dio dionica "Peštanskoj komercijalnoj banci". Kupnjom automatskih tkalačkih strojeva 1901. poduzeće je dobilo jednu od prvih automatskih tkaonica u srednjoj Europi. Godine 1912. sklopljen je ugovor s karlovačkom električnom centralom u Ozlju za dobavu električne energije. Nakon modernizacije završene 1934. u pogonu je 35 276 finijih vretena, 1280 vretena za pamučne optatke i 1104 razboja.

Uoči I. svjetskog rata tvornica je zapošljavala više od 3000 radnika. U ratnome razdoblju proizvodnja je bila prioritetna za vojne potrebe (vojničko rublje, zavojni materijal, platno za šatore, vreće za pijesak, medicinska vata i sl.), a nakon rata u poduzeće se ponovno investiralo modernizacijom, povećanjem i izgradnjom novih pogona. U sastav tvornice 1929. ušla je Zagrebačka tvornica čarapa Mira d. d., osnovana 1921. Time je tvornica dobila novi pogon, pletionicu

sa 107 pletačkih strojeva i 105 radnika. U sklopu tvornice Mira je ostala do 1946., kada je preseljena u Samobor i udružena s tvornicom čarapa "Standard" iz Karlovca. Proizvodnja pletiva u dugoreškoj tvornici započela je ponovno 1973.

U razdoblju između dvaju svjetskih ratova tvornica je dosegla proizvodni maksimum 1937., kada je u punoj iskorištenosti kapaciteta proizvela 15,2 milijuna metara tkanina i 4500 tona industrijske pređe. Tijekom II. svjetskog rata ponovno je proizvodila materijal potreban vojsci.

Godine 1945. promijenila je naziv u "Pamučna industrija Duga Resa", a zapošljavala je oko 2000 radnika. U tvornici se proizvodila pređa od svih vrsta pamuka, konac, stijenje za svijee, vata za pokrivače, različita pamučna roba, tkanine za hlače, uniforme i odijela, platno za jedra, ručnici, stolnjaci, ubrusi i dr. Godišnja proizvodnja je 1960-ih u odnosu na 1930-te bila gotovo udvostručena: u prosjeku je iznosila 32 milijuna metara tkanina i 7500 tona industrijske pređe. Tvornica je 1984. zapošljavala 4390 rad-

Slika 1 – Domaća tvornica predenja i tkanja pamuka Duga Resa, početak XX. st., Gradski muzej Karlovac

* Uredništvo, Portal hrvatske tehničke baštine, Pamučna industrija Duga Resa, <https://tehnika.lzmk.hr/pamucna-industrija-duga-resa-duga-resa/> (objavljeno: 27. svibnja 2019., ažurirano: 5. prosinca 2019.)

nika koji su udruživali rad u sedam OOUR-a i dva RZ-a. U općini Duga Resa ona je činila 80 % svih ekonomskih veličina i ondje bila osnova razvoja. Uz pogon tkalnice u Generalskom Stolu, izvan Duge Rese nalazio se pogon lake konfekcije za proizvodnju radne odjeće u Bosiljevu.

Od polovice 1980-ih poslovanje tvornice bivalo je sve slabije, a problem opskrbe pamukom uzrokovan nelikvidnošću radne organizacije sve prisutniji. Unatoč tomu 1989. puštena je u rad nova linija tada najsuvremenijih tkalačkih strojeva Sulzer-Rüti. Godine 1990. radna snaga bila je gotovo prepolovljena, proglašen je stečajni postupak koji je završen potkraj iste godine.

Tijekom Domovinskoga rata 1991. tvornica je pretrpjela znatna oštećenja, no unatoč tomu u tom razdoblju nije prekinula s radom. U drugoj polovici 1980-ih u prosjeku je izvozila oko 30 % ukupnoga prihoda na inozemno tržište, a početkom 1990-ih gotovo polovicu ukupnoga prihoda. Programom pretvorbe 1994. pretvorena je u dioničko društvo, no u izmijenjenim društveno-gospodarskim uvjetima proizvodnja je sve više slabjela, poslovala je s gubitcima, a broj zaposlenih se kontinuirano smanjivao. Godine 2002. pokrenut je stečajni postupak, koji je dovršen 2015. gašenjem poduzeća.

Pamučna industrija Duga Resa znatno je utjecala i na urbanistički razvoj Duge Rese. Za smještaj radnika iz daljih područja od kraja XIX. st. do 1930-ih u gradu su podignute radničke kolonije s mnoštvom stanova i kuća te više građevina javne namjene (bolnica, škola, trgovina). Izgradnja se nastavila i poslije II. svjetskog rata, a poduzeće se brinulo i za uređenje ulica, kanalizaciju, uličnu rasvjetu i dr. Za potrebe poduzeća 1945. u Dugoj Resi je osnovana industrijska tekstilna škola, prva takve vrste u Hrvatskoj.

Nakon 13 dugih stečajnih godina 2015. umrla još jedna velika firma – Pamučna industrija Duga Resa

Slika 2 – Zgrada Pamučne industrije danas (foto 7. 3. 2020.)

Pamučna industrija koja je nekad bila okosnica gospodarskog, ali i kulturnog i sportskog života u Dugoj Resi, zbog problema u poslovanju i velikih gubitaka, sada već davne 2002. godine završila je u stečaju. Nakon više od 13 godina, nekako nezapaženo u javnosti, stečaj je završio krajem 2015.

Stečaj je službeno zaključen 4. studenoga 2015. godine prodajom posljednje imovine Pamučne industrije, odnosno zgrade sportskog doma, koju je kupio Grad Duga Resa i bivše zgrade Kadrovske službe, koju je kupila dugoreška tvrtka "Aquaestil". Prilikom otvaranja stečaja 2002. godine u tvrtki je bio 1151 radnik. Nakon niza neuspjelih pokušaja prodaje, tvornica je 2010. godine prodana za 30,8 milijuna kuna varaždinskoj tvrtki "T7 VIS".

Izvor: <http://kaportal.net.hr/13-stecajnih-pamucna>

Literatura

- URL: <https://tehnika.lzmk.hr/pamucna-industrija-duga-resa-duga-resa/> (pristup 7. ožujka 2020.).
- URL: <http://vmki.gmk.hr/Leksikon/Predmet/139> (pristup 7. ožujka 2020.).
- Dioničko društvo domaće tvornice predenja i tkanja Duga Resa 1884. – 1934. Duga Resa: Domaća tvornica predenja i tkanja Duga Resa, 1934.
- D. d. domaće tvornice predenja i tkanja pamuka Duga Resa (12. prosinca 2012.), dostupno na: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?itemId=1_5936. Broj fonda: HR-DAKA-112.
- B. Dumbović Bilušić, B. Petrović, Duga Resa, industrijski grad s prijelaza 19. na 20. st. i mogućnost preobrazbe za 21. st., Grad za 21. stoljeće (zbornik), ur. M. Goršić, Karlovac, Naklada Društva arhitekata, građevinara i geodeta Karlovac, 2001. (Biblioteka Psefizma), str. 88–105.
- B. Križanić, Duga Resa od mlina do urbano-industrijske vizure grada na vodi, Grad za 21. stoljeće (zbornik), ur. M. Goršić, Karlovac, Naklada Društva arhitekata, građevinara i geodeta Karlovac, 2001. (Biblioteka Psefizma), str. 106–117.
- J. Lulik, Razvitak radničkog pokreta u Dugoj Resi od kraja 19. stoljeća do 1920. godine, Duga Resa: radovi iz dalje prošlosti, NOB-e i socijalističke izgradnje 15 (1986), ur. Đ. Zatezalo, Karlovac, Historijski arhiv u Karlovcu, 1986., str. 284–303.

DUGA RESA – bivše gospodarsko središte na Mrežnici

Duga Resa je grad u Karlovačkoj županiji, desetak kilometara jugozapadno od Karlovca. Prvi se puta spominje kao maleno mjesto 1380. godine iako taj kraj sadrži arheološke nalaze i dokaze neprestane naseljenosti još od prapovijesnog doba. Najpoznatiji simbol Duge Rese je zasigurno živopisna rijeka Mrežnica koja je danas jedna od najposjećenijih turističkih destinacija kontinentalne Hrvatske.

Zemljopisno Duga Resa je smještena na prijelazu iz panonske u gorsku Hrvatsku što dugoreško i šire karlovačko područje čini iznimno bitnim u prometnom i komunikacijskom smislu. Dokaz tome su brojne prometnice, od kojih su najpoznatije povijesne ceste Karolina, Jozefina i Lujzijana koje su odigrale vrlo važnu ulogu u gospodarskom povezivanju primorske s unutrašnjom Hrvatskom.

Gospodarski razvoj i preobrazba u suvremeni grad započinje nakon izgradnje pruge Karlovac – Rijeka 1873. godine te osnivanjem Pamučne industrije 1884. godine. Zanimljivo je da je vjerni opis tadašnje Duge Rese dao upravo znameniti hrvatski književnik August Senoa koji je putovao prvim vlakom na toj relaciji. Općinsko središte postaje 1896., a 1993. godine, nakon uspostave suvremene hrvatske države, dobiva i status grada.

Slika 3 – Današnja panorama tvornice uz Mrežnicu (foto 7. 3. 2020.)